

VÂZİH, Mirza Şefî'

(1794-1852)

Azerbaycanlı şair.

Gence'de doğdu. Küçük yaşlarında kaybettığı babası Gence hanının hizmetinde çalışan ve yapı ustası olan Kerbelâyî Sâdık'tır. Hacı Abdullah adlı bir kişinin himayesinde büyüdü. Tahsiline başladığı medresede edebî Farsça ve Arapça öğrendi. Özellikle Hâfız ve Nizâmî'nin şiirlerini okudu. Ancak hocalarla geçinemediği için tahsilini tamamlayamadı. Ardından Gence hanının kızı Puste Hanım'ın hizmetine girerek onun mülklerinin ve topraklarının idaresini üstlendi; "Mirza" adı da bu görevinden kalmaz. 1826'da Rus-İran savaşı sırasında Puste Hanım'ın kardeşi Uğurlu Han'la birlikte İran'a kaçtı. Bu sırada hâmisî Hacı Abdullah'ın da öldüğü tahmin edilmektedir. İşsiz kalan Mirza Şefî', Gence'de Şah Abbas Camii'nin yanındaki medresenin bir hüccesine sığındı ve orada özel dersler vererek geçimini sağlamaya çalıştı. Aynı zamanda iyi bir hattat olan Vâzih nesta'likte üstat sayılıyordu. O yıllarda (1830 civarı) Farsça ve Âzerî Türkçesi'yle yazdığı şiirlerle dikkati çekmeye başladı. 1832'de Gence'de Mirza Feth Ali Ahundzâde'ye hat ve şiir dersleri verirken modern eğitime yönelmesi yolundaki telkinleriyle onun da medrese tahsilini yarıda bırakmasına yol açtı. 1840 yılında Gence'den ayrılarak Tiflis'e gitti. Burada Ahundzâde'nin yardımıyla Kazâ Mektebi'ne şeriat dersleri muallimi tayin edildi (Kasım 1840). Derslerinde dinî bilgiler yanında Farsça, Âzerî Türkçesi ve Şark edebiyatı da okutuyordu.

Mirza Şefî' Tiflis'te Rus, Gürcü, Ermeni ve bazı Avrupalı aydınların da içinde yer aldığı geniş bir çevreyle ilişki kurdu. Özellikle 1844'te oluşturduğu ve başkanlığını yaptığı Dîvân-ı Hikmet adlı şiir ve sohbet meclisinde hayatının en verimli dönemini geçirdi. Âzerî Türkçesi'ne dair ilk eser olan *Kitâb-ı Türkî*'yi kaleme aldı. Dîvân-ı Hikmet'e devam edenler arasında kendi öğrencileriyle yakın çevresi dışında Abbas Kuli Ağa Bâkîhanlı, M. F. Ahundzâde, Kafkasya genel valisinin daveti üzerine Tiflis'te Almanca öğretmenliği yapan Freidrich Martin Bodenstedt de vardı. Mirza Şefî' ona Farsça ve Âzerî Türkçesi öğretti, hat ve edebiyat dersleri verdi. Bu meclislerde kendisi de Rus ve Batı Avrupa edebiyatı ile kültürü hakkında bilgi edinme imkânı buldu. Hocalığı sırasında Mirza Şefî' ile Bo-

Mirza
Şefî' Vâzih

denstedt yakın dost olmuştu. Bodenstedt ülkesine dönerken Mirza Şefî' ona kendi el yazısıyla şiirlerini ihtiva eden bir mecmua hediye etti. 1846 yılının Kasım ayında Gence'de açılan Rus mektebine hoca tayin edilen Vâzih 1850'de tekrar Tiflis'e döndü ve 28 Kasım 1852'de ölümüne kadar çalıştığı Aristokratlar Gimnaziyumu'nda öğretmenliğe devam etti.

F. Bodenstedt, ülkesine döndükten sonra Kafkasya'daki yıllarını anlatan *Tausend und ein Tag im Orient* adlı eserinde (Berlin 1850) Mirza Şefî'den ve aralarındaki ilişkiden de genişçe söz etmiştir. Kitapta Mirza Şefî'in Almanca'ya çevrilmiş şiirleri de bulunuyordu. 1851'de ise sadece şiirlerin çevirisinden ibaret olan *Die Lieder des Mirza Schaffy* adlı eseri neşretti. Eserin kısa zamanda büyük ilgi görmesi, tekrar tekrar basılması ve çeşitli Avrupa dillerine çevrilmesi üzerine Bodenstedt, 1873'ten itibaren şiirlerin Mirza Şefî'e değil kendisine ait olduğunu iddia ederek aynı eseri bu defa *Aus dem Nachlasse Mirza Schaffy's* adıyla tekrar bastırıldı (Berlin 1874). Böylece edebiyat tarihçileri arasında başlayacak önemli bir polemige de yol açıldı. 1920'li yıllardan sonra Azerbaycanlı araştırmacılar, elde başka bir nüshası bulunmadığından şiirlerin Mirza Şefî'e aidiyetini bir süre ispat edemedi. Azerbaycan'da ilk defa Selman Mümtâz elde edebildiği şiirlerini *Mirza Şefi Vazeh* adıyla yayımladı (Bakü 1926). Nihayet 1960'lı yılların başında Azerbaycanlı araştırmacı Hamid Mehemedzade, Tiflis'te Gürcü İlimler Akademisi K. S. Kekelidze El Yazmalar Enstitüsü'nde *Şiir Mecmuası* adıyla kayıtlı (nr. P-137 [107]) bir mecmuanın Mirza Şefî'e ait olduğunu tesbit etti, böylece Mirza Şefî'e ait şiirlerinin bir kısmı ortaya çıktı. H. Mehemedzade'nin neşrettiği bu eserle (*Mirza Şefi Vazeh. Şe'rler Mecmüesi*, Bakü 1987) Mirza Şefî' hakkındaki araştırmalarda önemli bir gelişme kaydedildi.

Mirza Şefî', uzun süren öğretmenliği sırasında mekteplerde okutulabilecek Âzerî Türkçesi'ne dair ders kitabının eksik olduğunu gördüğünden İvan Grigoryev'le birlikte 1851'de yeni bir ders kitabı hazırlamıştır. *Tatarskaya Kherestomatiya Azerbaydjanskogo Nareçiya (Müntehabât)* adlı bu eser iki bölümden ve sözlük kısmından meydana gelmektedir. Kitapta *Derbendnâme*, *Karabağnâme* gibi eserlerden tercüme, Fuzûlî'den şiirler de bulunuyordu. Eser İ. Grigoryev tarafından 1851'de Tebriz'de *Kitâb-ı Türkî* adıyla taşbaskı halinde ve 1856'da Tiflis'te Rusça adıyla bastırıldı; ancak Rus sansüründen geçemediği için mekteplerde ders kitabı olarak kullanılmadı. Mirza Şefî', Azerbaycan edebiyatının modernleşmeye henüz başladığı bir dönemde klasik şiir geleneğinden ve tasavvufi mazmunlardan belli ölçüde uzaklaşmış, gerçek sevgiyi ve dünya zevklerini anlatan lirik şiirleriyle dikkati çekmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

E. E. Seidzade, *Mirza Şefi Vazeh*, Bakü 1929; Feyzulla Gasımzade, "Mirza Şefi Vazeh", *Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*, Bakü 1960, II, 85-98; a.m.f., "Mirza Şefi Vazeh", *XIX. Esr Azerbaycan Edebiyatı Tarihi*, Bakü 1974, s. 166-182; A. Bayramov, *Mirza Şefi Vazeh'in Edebi İrsi*, Bakü 1980; F. Bodenstedt, *Mirza Şefi Haggında* (F. Bodenstedt'in *Şark'ta Bin Bir Gün* adlı eserinden çeviren Akif Bayramov), Bakü 1987; "Vâzih", *Dânişnâme-i Edeb-i Fârsî* (nşr. Hasan Enûşe), Tahran 1382, V, 596-597; T. Atabaki, "Mirzâ Şaffî Wâdih Tabrizi", *Ep' Suppl.* (İng.), s. 621; "Vâzih Mirza", *Azerbaycan Sovet Ensiklopediyası*, Bakü 1978, II, 388.

YAVUZ AKPINAR

el-VÂZİHA

(الواضحة)

İbn Habîb es-Sülemî'nin

(ö. 238/853)

Mâlikî mezhebinde Ümmehât denilen temel metinler arasında yer alan eseri**(bk. İBN HABİB es-SÜLEMÎ).****VAZİFE**

(الوظيفة)

İslâm düşüncesi ve kurumları tarihiyle fıkıh ilminde farklı anlamlarda kullanılan bir terim.

Sözlükte "belli bir süre için takdir edilen yiyecek, maaş, iş" anlamındaki **vazife** (çoğulu vezâif), İslâm kurumları tarihi ve fıkıh ilminde "belirli bir sürede yapılması istenen iş, tanımlanmış bir görev veya kadro;

VAZİFE

yapılacak iş veya yürütülecek görev karşılığında belirlenmiş maaş ya da tahsisat; bir tür toprak vergisi; mükellefiyet ve şart, düzenli biçimde yapılan günlük nâfile ibadet (evrâd)" gibi anlamları ifade eder.

1. İş, görev veya kadro. İslâm tarihinde devlet teşkilâtına bağlı olarak çalışan kamu personeli, vakıflar bünyesinde birtakım dinî, sosyal ve kültürel hizmetleri yürüten görevlilerle götürü veya saat usulüyle çalışan meslek ve zanaat sahipleri için "erbâbü'l-vezâif" (meselâ bk. Kalkaşendî, bibl.; Tâceddin es-Sübkî, s. 34, 114), yalnız kamu görevlileriyle sınırlı olmak üzere "âmil, kâtip, erbâb-ı menâsib", sadece vakıf hizmetlerini yürütenler için "erbâb-ı cihât, mürtezika-i evkâf" gibi tabirler kullanılmıştır. İfa edilen hizmet ve görevler ilgilendirdiği alana göre amme vazifeleri ve hususi vazifeler şeklinde iki gruba ayrılır. Genellikle "velâyet" terimiyle ifade edilen amme vazifeleri, İslâm tarihi boyunca toplumların ve bölgelerin örflerine ve şartlarına göre çeşitlilik arz etmekle birlikte hepsinde ortak kural, bütün amme vazifelerinin en büyük vazife olan devlet başkanlığı bünyesinde toplanması ve devlet başkanının yetki devriyle bazı amme vazifelerini yerine getirmeye üzere tayin edilen kamu görevlilerinin onun nâibleri veya vekilleri sıfatıyla görev yapmasıdır. Vazifenin mahiyeti, yeri, süresi, yerine getirecek memurun yetki ve sorumlulukları ile alacağı maaş vb. hususlar tayin yetkisine sahip makam tarafından belirlenir; beyan edilmeyen hususlar genel fıkıh ilkeleri ve yerleşik örf çerçevesinde yorumlanır. Bir vazifeye getirilecek kişilerde güvenilirlik ve liyakat açısından bazı şartlar aranır. Vakıflar bünyesinde ya da çeşitli meslek ve zanaat sahiplerince yerine getirilen hususi vazifelerin mahiyet ve şartları vakıfta vâkif tarafından, akde dayalı iş sözleşmelerinde tarafların hür iradeleriyle belirlenir. İslâm tarihinde eğitim ve sağlık gibi kamu hizmetleriyle imamlık, müezzinlik gibi din hizmetleri vakıf müesseseleri eliyle yürütüldüğünden özlük hakları dahil bu tür görev ve kadrolarla ilgili meseleler büyük ölçüde vakıf hukuku kapsamında ele alınmış, vakıf ahkâmına tâbi tutulmuştur. Gerek amme vazifelerinde gerekse hususi vazifelerde tayin yazılı veya sözlü şekilde yapılabilir. Vazifenin sona ermesi ölüm, azil, sürenin yahut belirlenen işin bitmesi, acziyet ve gaiplik gibi sebeplerden biriyle gerçekleşir. Devlet başkanının ölümü veya azli durumunda kural olarak devlet başkanlığına bağlı diğer kamu görevlilerinin vazifelerinin de sona er-

miş sayılıp sayılmayacağı ihtilâflı olmakla birlikte (Tâceddin es-Sübkî, s. 55) azledilmiş sayılmayacakları görüşü ağır basmaktadır. Benzer şekilde bir merkezdeki mahkeme görevlileriyle merkeze bağlı taşra kadıları veya kadı nâiblerinin tayininin merkez kadısına bırakıldığı durumlarda merkez kadısının azlinin ona bağlı personelin azlini gerektirip gerektirmeyeceği özellikle Osmanlılar döneminde tartışılmış ve farklı görüşler ileri sürülmüştür. Vazifenin sona ermesi vakıflarda vakfiyedeki şartlara, icâre akdine dayalı işlerde akdin şartlarına göre gerçekleşir. Vakıf bünyesindeki bir vazifeye vâkifin tayin ettiği görevliyi azil yetkisi de ona aittir; hıyanet yahut vazifeyi ifada acziyet gibi açık bir sebep bulunmadıkça devlet başkanı veya kadı müdahale edemez. Bedel karşılığında vazifeden çekilme yahut vazifenin devri meselesi de fakihler arasında tartışılmış, konuyu mücerret hakların malî mübadeleye konu teşkil etmesi bağlamında değerlendiren Hanefiler bunun câiz olmadığını söylemiştir.

2. Maaş veya tahsisat. Kamu görevleriyle vakıf hizmetleri vazife terimiyle ifade edildiği gibi bu görev ve hizmetleri yerine getiren kimselere veya belirli hak sahiplerine hazineden ya da vakıftan verilen maaş yahut tahsisatın geneli için de vazife kelimesi kullanılır. İslâm tarihinde bu maaş ve tahsisatlara kimin tarafından verildiğine, verilmiş sebebine (hizmet karşılığı olup olmamasına) ve hukukî niteliğine, kime ve hangi aralıklarla verildiğine bağlı olarak atâ (atıyye), câmekiyye, mevâcib, rızık, ulûfe ve arpalık gibi adlar verilmiştir. Meselâ farklı devlet kademelerindeki kamu görevlileri, özellikle üst düzey yöneticiler icâre akdiyle değil devlet başkanına vekâleten veya niyâbeten iş gördüklerinden, yani bir kamu hizmetini (farz-ı kifâye) ifada ilgili görevliye yardımcı olduklarından aldıkları maaş için ücret yerine rızık ve atâ denilmesi tercih edilmiştir (Şehâbeddin el-Karâfi, III, 5-17). Vakıf görevlerinde belirli bir hizmet karşılığında ya da karşılıksız olarak vakıf lehdarlarına ödenen tahsisata da vazife yanında "mâlûm" (belirlenmiş miktar) adı verilir (Tâceddin es-Sübkî, s. 90; İbn Nüceym, I, 278; İbn Âbidîn, IV, 372; ücret olarak adlandırılması hakkında bk. Hattâb, VI, 37). Bu anlamıyla vazife belirli bir süreyle takdir edilen para veya erzak şeklinde olabileceği gibi iktâ gelirlerinin tahsisi şeklinde de olabilir. Meşrû kabul edilmeyen ya da mâsiyet sayılan işlerin ifası için yapılan akid geçerli sayıl-

madığı gibi bu işi yerine getirme karşılığında herhangi bir ücret istihkakı da söz konusu değildir.

3. Toprak vergisi. Vazife, geniş anlamda haraç veya öşür gibi topraktan ve toprak mahsullerinden alınan her türlü vergiyi ifade etmek için de kullanılmakla birlikte (meselâ bk. Serahsî, II, 207; İbn Âbidîn, IV, 216) daha çok dar anlamda haracın bir türü olarak hasat edilen ürün miktarına bağlı olmaksızın önceden belirlenen maktû vergi anlamında (harâc-ı vazife, harâc-ı muvazzaf) kullanılır (bk. HARAÇ).

4. Mükellefiyet ve asgari şart. Bir müslümanın, üzerindeki Allah ve kul hakları gereğince yerine getirmekle yükümlü tutulduğu dinî mükellefiyetle vecbeleri ifade etmek için "vezâfü'l-İslâm, vezâfü'd-dîn" gibi terkipler kullanıldığı gibi (Nevevî, *Şerhu Müslim*, I, 162; IV, 89) belirli bir vakitte yerine getirilen ibadetlere de vazife denir. Yine bir görev veya mesleği icra eden kimsenin sorumluluk alanına giren işler ve bu işleri yerine getirirken riayet edilmesi gereken şartlar (Tâceddin es-Sübkî, s. 21-23, 27, 29-30; İbn Hacer el-Askalânî, II, 169; III, 73, 540; XIII, 133) ya da bir akdin taraflara yüklediği sorumluluklar da (*Mecelle*, md. 582-595) vazife diye ifade edilir. Aynı şekilde bir ibadetin kabul olabilmesi için gerekli rükûn ve şartlara da vazife denir. Meselâ organları birer defa yıkamak abdestin vazifesi (İbn Mâce, "Tahâret", 47), fitr sadakası vermek ramazan bayramının vazifesi (Muvaffakuddin İbn Kudâme, II, 117), Allah'ı tesbih etmek de rükû ve secdenin vazifesidir (Nevevî, *Şerhu Müslim*, IV, 197). Ayrıca bir müslümanın düzenli ve sürekli biçimde yaptığı nâfile ibadetler, süre ve miktar belirleyerek okuduğu âyet, dua, tesbih ve zikirler de vazife olarak adlandırılır (Nevevî, *el-Mecmû'*, IV, 519). Tasavvuf literatüründe ortaya çıkan evrâd kitaplarına verilen isimlerden biri de "vazifetü'l-mürîd"dir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mâverdî, *el-Ahkâmü's-sultâniyye* (nşr. Hâlid Abdüllatif es-Seb'), Beyrut 1415/1994, s. 349-354; Serahsî, *el-Mebsût*, I, 8; II, 184, 207; III, 6, 7; V, 191; VIII, 150; X, 37; XIII, 149; Muvaffakuddin İbn Kudâme, *el-Muğni*, Beyrut 1405, I, 94, 240; II, 117; Nevevî, *el-Mecmû'*, II, 348; III, 13, 81, 109; IV, 519; VIII, 107; a.m.f., *Şerhu Müslim* (Bulak), I, 158, 162; IV, 89, 197; VIII, 43, 44; Şehâbeddin el-Karâfi, *el-Furûk* (nşr. Halil el-Mansûr), Beyrut 1418/1998, III, 5-17; Tâceddin es-Sübkî, *Mu'îdü'n-ni'am ve mübidü'n-nikam*, Beyrut 1407/1986, s. 21-23, 27, 29-30, 34, 55, 60, 61, 85, 90, 114; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), I, 165; III, 294, 553; IV, 14-40, 190-221, 223-232; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî* (nşr.

Muhibüddin el-Hatîb), Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rifet), I, 104, 125; II, 169, 262; III, 73, 540; IV, 205; XIII, 133; Bedreddin el-Aynî, *‘Umdu'tü'l-kârî*, Beyrut, ts. (Dâru ihyâ'it-türâsî'l-Arabî), I, 288, 289; II, 10, 233; V, 211, 218; VIII, 240; XIV, 231; Hat-tâb, *Mevâhibü'l-celîl*, Beyrut 1398, VI, 37, 38, 99, 108; İbn Nüceym, *el-Bahrü'r-râ'îk*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rifet), I, 23, 86, 278; II, 252; III, 143; IV, 401; V, 126, 240; VIII, 198; Şemseddin er-Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Beyrut 1404/1984, I, 318; II, 102, 122; V, 299, 397; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, Beyrut 1421/2000, II, 137; III, 844; IV, 195, 216, 217-220, 372, 382-383, 420, 435, 438, 518-519; V, 426, 441; Bilmen, *Kamus*², IV, 290-291; *Mv.F.*, XIX, 276-300; XXXII, 82-84; XLIV, 63-72.

TUNCAY BAŞOĞLU

Ahlâk ve Tasavvuf. Kur'ân-ı Kerîm'de ve hadislerde vazife kelimesi ve türevleri kullanılmamış; ancak emir, farz, teklif, kazâ, haram ve nehiy gibi kavramlarla, ayrıca yasaklayıcı veya öğüt ve tavsiye içeren ifadelerle birçok dinî, ahlâkî, hukukî ve içtimaî vazifeye yer verilmiştir. Kur'an ve hadislerde göre Allah'a iman, Allah'ın emirlerine uymak ve yasakladıklarından sakınmak suretiyle O'na itaat etmek temel vazifedir. Kur'an'ın bütününde pek çok ahlâkî vazifeden söz edilmiştir. Meselâ İsrâ sûresinde (17/22-39) peş peşe sıralanan on iki vazifeden ilk ikisi Allah'a iman ve ibadetlerle, diğerleri ahlâkla ilgilidir (başka örnekler için bk. el-Bakara 2/83-84; el-En'âm 6/151-153; el-A'râf 7/85-87; Lokmân 31/12-19; el-Hucurât 49/1-13).

Arapça literatürde teorik ahlâk problemini ifade eden ödev karşılığında genellikle vâcip terimi kullanılır. Her vazife bir sorumluluk yüklediği ve bir yaptırım gerektirdiği için İslâmî literatürde daha çok kelâm ve fıkıh usulü terimleri olarak bilinen vâcip, farz, teklif / mükellefiyet, ilzam gibi kavramlar bu ilimlerdeki anlamları yanında "ahlâkî vazife" karşılığında da geçer. Felsefî mahiyetteki klasik kaynaklarda teorik ahlâk problemi bağlamında vazife konusu ele alınmamış, bunun yerine fazilet-rezilet ve hayır-şer konularına ağırlık verilmiştir. Mu'tezile âlimlerinin usûl-i hamse ile akıl, vücûb, emir, nehiy, adalet, teklif, istitâat gibi kavramlar etrafında savunduğu görüşler ve Ehl-i sünnet'in bunlara karşı ileri sürdüğü fikirler geniş ölçüde ahlâk felsefesiyle ilgilidir. Bu tartışmada Mu'tezile ulemâsı vazifenin kaynağının akıl, Ehl-i sünnet'in Eş'ariyye kolu ise vahiy olduğunu savunmuş; İmâmü'l-Haremeyn el-Cüveynî, Ebü'l-Hasan el-Mâverdî, Râgıb el-İsfahânî gibi bazı muahhar Eş'ariyye âlimleriyle Mâtürîdîler iki görüş arasında orta bir yol izlemeye çalışmıştır.

İslâmî literatürde ahlâkın ve bazı mesleklerin eğitimi için gerekli görülen pratik ödevler karşılığında "vâcip" ve "vâcibât" ile birlikte vazife kavramının da kullanıldığı görülür. Meselâ Gazzâlî öğretmen ve öğrencinin çeşitli görevlerini sıralarken her biri için vazife terimini kullanmıştır (*İhyâ'*, I, 48-58). Şemseddin Muhammed b. Mûsâ el-Mağribî'nin mantık ilmine yeni başlayanlara rehber mahiyetinde yazdığı eser *el-Vezâ'if bi'l-mantîk* (*Keşfü'z-zunûn*, II, 2015), Fudayl b. Ali el-Cemâlî'nin gramer dair eseri *el-Vezâ'if fi'n-naḥv* (a.g.e., II, 2016) başlığını taşır. İbn Miskeveyh'in *Tehzîbü'l-aḥlâk*'ı (s. 70-75), Mâverdî'nin *Edebü'd-dünyâ ve'd-dîn*'i (s. 87-93, 231, 265) gibi ahlâk kitaplarında ödevler anlatılırken vazife yerine edep (çoğulu âdâb) kelimesi tercih edilmiştir. Yine irşad, eğitim, yöneticilik, kadılık, yeme içme, giyim kuşam, evlilik, dostluk ve arkadaşlık gibi hayatın değişik alanlarına dair dikkat edilmesi gereken hususlar için edep ve âdâb kelimeleri kullanılmış, bu alanlarda pek çok eser yazılmıştır (bk. EDEP). Tasavvuf literatüründe müridin ahzâb, evrâd gibi görevleri için hem vazife hem âdâb kavramları geçer. Süyûtî'nin tasavvufî mahiyetteki *Veżâ'ifü'l-yevm ve'l-leyl*e adlı kitabında ibadetlerde ve yeme içme, giyim kuşam, oturup kalkma, uyku gibi günlük hayata dair konularda uyulması tavsiye edilen kuralların, farklı durumlarda okunacak duaların "vezâ'if" başlığı altında ele alınması edep ve vazife kelimelerinin eş anlamlı kullanıldığını gösterir. Diğer bir örnek ise Şehîd-i Sâni diye tanınan Zeynüddin b. Ali b. Ahmed el-Cübaî'nin *et-Tenbihâtü'l-aliyye 'alâ vezâ'ifi's-şalâti'l-kalbiyye* adlı kitabıdır. Eserde, namaza ahlâkî ve mânevî bir derinlik kazandırabilmek için namaz esnasında yaşanması beklenen ruhî, mânevî ve zihnî haller ve namazın farzlarıyla ezan, kâmet vb. uygulamalardan her birinin sıraları anlatılmakta; "niyete dair vazifeler" (s. 113), "kıraate dair vazifeler" (s. 122) gibi ifadelerle bu uygulamalara ait mânevî görevler (el-vezâ'ifü'l-kalbiyye); namazda okunan âyet ve duaların, ayrıca tesbih ve tekbirlerin bâtinî mânaları ve ibadetin özüne zarar verecek kusurlar üzerinde durulmaktadır.

Tasavvuf kültüründe vazife terimi genellikle Kuzey Afrika tarikatlarında "hazret" de (hadra) denilen semâ ve zikir meclislerinde günün belli zamanlarında okunan, âyet, hadis, dua ve niyazlardan oluşan metinler için kullanılmaktadır. Bu tür metinlerin koruyucu özellik taşıdığına inanılır, sıkıntılı ve tehlikeli durumlarda okun-

ması öğütlenir. Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî'nin hocası Abdüsselâm b. Meşş el-Hasenî'ye ait olup Allah tarafından onun kalbine indirildiğine inanılan (İsmâil Hakkı Bursevî, s. 69) *eş-Şalâtü'l-Meşşîyye* adlı metin *el-Vazîfetü's-Şâzeliyye* adıyla da bilinir. Şâzeliyye tarikatının birçok kolunda okunan bu metni Âsim İbrâhim el-Keyvâfi üç şerhiyle birlikte *el-İlhâmâtü's-seniyye fi şürûhi'l-Vazîfeti's-Şâzeliyye* başlığıyla yayımlamıştır (Beyrut 1424/2003). Şerhlerden *Keşfü'l-esrâr li-tenvîri'l-eikâr* Mustafa b. Muhyiddin Necâ el-Beyrûtî'ye, *el-İlhâmâtü'l-ilâhiyye 'ale'l-Vazîfeti's-Şâzeliyye* Mahmûd Ebü's-Şâmât ed-Dimaşkî'ye, *en-Nefehâtü'l-kudsiyye bi-şerhi'l-Vazîfeti's-Şâzeliyye* Mustafa Ebû Rişe el-Bikâfi'ye aittir. İbn Meşş metninin vazife diye şöhret kazanmasının, tarikat kollarınca günlük ibadetlerin bir parçası halinde beş vakit okunmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. İsmâil Hakkı Bursevî de bu metne *Şerh-i Salavât-ı Meşşîyye* adıyla Türkçe bir şerh yazmış (İstanbul 1256), M. Nedim Tan bu şerhi *Varlığın Dili: İbn Meşş'in Salavâtı ve Şerhi* başlığıyla sadeleştirerek yayımlamıştır (bk. bibl.). Tan, uzun bir önsöz ve girişle birlikte İbn Meşş metnine ve çevirisine yer verdiği bu çalışmada metin üzerine yazılmış şerh, ta'lik, tercüme mahiyetinde otuz kadar eser tesbit etmiş, ayrıca Abdullah Ferdî'nin *Şerh-i Salât-i İbn Meşşî* ile Hâfiz Hilmi'nin aynı adı taşıyan şerhlerini de anılan eser içinde neşretmiştir. Şâzeliyye kolları arasında çok tanınan diğer bir vazife metni, Zerrûk diye bilinen Ahmed b. Ahmed b. Muhammed el-Fâsî'ye Medine'de uyku halindeyken Resûlullah'ın yazdığını inanan *Sefînetü'n-necâ li-men ilallâhi iltecd'ir* (Hasan Şâhidî, s. 20, 36-37). Genellikle *Vazîfetü'z-Zerrûkî* (*el-Vezâ'ifü'z-Zerrûkiyye*) ismiyle anılan eser 1294'te (1877) Kahire'de basılmıştır (a.g.e., s. 38). Ticânîyye tarikatının kurucusu Ahmed et-Ticânî'ye ışıklı bir levha üstünde cennetten indirildiği iddia edilen *Şalâtü'l-fâtih* de (*Şalâtü'l-feth*) evrâd ve dualardan oluşur. Ahmed et-Ticânî, tarikatın başka bir ibadet metni olan *Cevheretü'l-kemâl*'i kendisine Hz. Peygamber'in öğrettiğini söylemiştir (*E²* [Fr.], XI, 200-201; diğer bazı vazife metinleri için bk. Hasan Şâhidî, s. 28-46).

Vazife kelimesinin hem teorik hem pratik yönüyle "ahlâkî ödev" anlamındaki yaygın kullanımı oldukça yenidir ve daha çok Batı'dan ahlâkla ilgili eserlerin çevrildiği, Osmanlılar'ın son dönemiyle Cumhuriyet'in ilk yıllarında teşekkül eden ahlâk kültürü-